

Landbrugets rolle på Færøerne

Brandt, Jesper

Published in:
Geografisk Orientering

Publication date:
1995

Document Version
Tidlig version også kaldet pre-print

Citation for published version (APA):
Brandt, J. (1995). Landbrugets rolle på Færøerne. *Geografisk Orientering*, (2), 71-74.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain.
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal.

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact rucforsk@kb.dk providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Landbrugets rolle på Færøerne

Jesper Brandt

Indtil fjernfiskeriets udvikling på Færøerne i slutningen af forrige århundrede var landbruget det altdominerende erhverv. I dag er under to procent af den færøske befolkning beskæftiget ved landbruget, og den økonomiske betydning er tilsvarende lille.

Alligevel spiller landbruget en stor rolle i kraft af dets fortsatte dominans i arealanvendelsen, i kraft af det bidrag til selvforsyningen det kan levere, og ikke mindst som følge af den betydning erhvervets fortsatte eksistens tillægges for at sikre en fremtid for de færøske bygder. Det er derfor i den nuværende økonomiske krise nærliggende også at vende blikket mod dette erhverv, for at se om det ikke indeholder potentialer, som i det mindste kunne afbøde nogle af krisens virkninger.

Et vigtigt udgangspunkt for sådanne betragtninger er erkendelsen af, at landbruget har en meget stor kulturel betydning, som også har en økonomisk side. Som følge af den stadige opsplitning af odelsjorden og oprettelsen af ca. 1000 træbrug frem til vore dage har mange færinges i dag stadig tilknytning til landbruget i form af jordejendom. Selv om der op gennem 80'erne kunne spores en vis tendens til en fritidsbaseret produktion af kartofler og grøntsager på sådanne arealer, var disse *udenbys* jorder sjældent udnyttet økonomisk. I de seneste år har dette formentlig ændret sig. Der har således især omkring Tórshavn været en voldsom stigning i antallet af ansøgninger om til-

deling af *trøer*, mindre jordlodder, der kan benyttes til produktion af kartofler og grøntsager eller til græsning for nogle *hjemmefår*. Det må derfor formodes, at også mindre, udenbys lodder af ejendomsjord (såkaldt odelsjord) i dag udnyttes mere end tidligere.

Ejendomsjorden har hertil andre muligheder i sig. I kraft af ejendomssystemet har selv små lodder odelsjord også andel i bygdens fælleseje - herunder fulglebjergene med ret til deres udnyttelse - og der knytter sig derfor traditionelt også en distribution af det meget efterspurgte færøske fårekød til denne ejendom. Omvendt giver disse sociale bånd også mulighed for at sikre ekstra arbejdskraft til fjeldgang og slagting af får.

Men generelt er ejendomsforholdene altid blevet betragtet som en alvorlig hindring for udviklingen af det moderne landbrug. Opsplitningen af jorden har vanskeliggjort indførelsen af moderne landbrugsmaskiner på de større brug. Samtidigt var der en stadig konflikt mellem de større bønder, der fortsat ønskede at bevare den traditionelle ret til at lade fårene græsse frit i indmarken om vinteren, og de små ejere og husmænd, der af hensyn til deres kartoffelavl og ønsket om græs til nogle *hjemmefår* og evt. en ko ønskede denne ret fjernet i form af vinterfredning af indmarken. Især

hvor de mindre lodder lå spredt i indmarken, kunne det være umuligt at løse denne konflikt. Der har derfor siden begyndelsen af århundredet været udfoldet store bestræbelser på at få skabt grundlag for et moderne landbrug gennem en udskiftning i de færøske bygder. Dette arbejde blev sat i gang allerede i 1927, og er bortset fra en pause omkring 2. Verdenskrig fortsat siden.

Fremgang i mælkeproduktionen

Et væsentligt mål med udskiftningen har været at skabe bedre økonomisk grundlag for mælkeforsyningen, hvilket dog ikke viste sig let. Indtil 1950 holdt antallet af malkekøer sig relativt konstant omkring 3300; men siden er antallet faldet konstant indtil midten af 1970'erne. De meget små besætninger og de vanskelige transportforhold gjorde mælkeforsyningen urentabel, især når den blev stillet overfor konkurrencen fra importeret, langtidsholdbar mælk. Men siden man i 70'erne indførte en række støtteordninger, er antallet af køer steget igen, ligesom mælkeydelsen pr. ko er steget kraftigt. Resultatet har været en fordobling af mælkeproduktionen op gennem 80'erne, så Færøerne i dag er selvforsynende med frisk mælk.

Fåreklipping.

Foto: Birgitte S. Sørensen.

Ny bydel med kødehuse på indmarksarealer nord for Tórshavn. Eysturoy i baggrunden. Foto: Kai Lemberg.

Der har ikke blot været ydet produktionsstøtte, men også støtte til nyinvesteringer, hvilket har medført en ganske stærk koncentration af produktionen på færre, men større besætninger. Før 1974 var langt de fleste besætninger på mindre end 5 køer og ingen på over 15. I 1989 kom omkring 80% af mælken fra ca. 20 besætninger, der alle har over 15 køer. Stigningen i mælkeproduktionen har øget behovet for foder, og en del af støtteordningerne har da også rettet sig mod at øge produktionen af græs. Det har imidlertid været svært, fordi EF-støtte har givet mulighed for import af meget billigt kraftfoder. Mangel på grovfoder er i de senere år afhjulpet ved import af islandsk hø.

Formentlig kunne der produceres tilstrækkeligt hø på de

eksisterende indmarksarealer; men udviklingen i kvægholdet har ført til geografisk koncentration af produktionen på Stremoy og Eysturoy, som fungerer som opland for Færøernes eneste mejeri, det andelsejede *Mjólkarvirki Búnadarmanna*, der ligger i Tórshavn. I dette område er der i forvejen inddraget store indmarksarealer til bymæssig bebyggelse og infrastrukturelle anlæg. Derfor er der i dette område foretaget ganske mange nyopdyrkningsprojekter i tilknytning til især de større brug. Igennem 80'erne blev der således givet støtte til nyopdyrkning af ca. 300 ha svarende til 3% af det samlede indmarksareal incl. byggegrunde. Disse nyopdyrkningsprojekter ligger typisk i de indre dalområder, hvor der er gode muligheder for anvendelse af moderne landbrugsredskaber,

og hvor presset på jordpriserne ikke er så højt. Det største og vigtigste tekniske problem i forbindelse med nyopdyrkningerne er sikringen af en effektiv dræning, idet den høje fugtighed nedsætter produktionen og vanskeliggør den maskinmæssige bearbejdning. Men under de rette betingelser kan der høstes græs op til 3 gange på en sommer. Kalkes og gødes de sure jorder, kan græsproduktionen øges betydeligt i forhold til ugødede udmarksarealer. Der eksperimenteres i disse år med udnyttelse af fiskeaffald samt foder- og afføringsrester fra havbrugene til gødning. Herigenem vil landbruget ikke blot kunne spare import af gødning, men også kunne bidrage til en mindskning af de meget alvorlige forureningsproblemer i de indre færøske fjorde.

Imidlertid er det et grundlæggende økonomisk problem, at denne modernisering af mælkeforsyningen har været stærkt afhængig af ganske omfattende støtteordninger, som det finansielt kan være vanskeligt at fortsætte med. På den anden side er mulighederne for at frigøre egnede arealer til græsproduktion, som den fortsatte udskiftning af jorden giver, endnu ikke udtømt.

Fåreavlen er stagneret

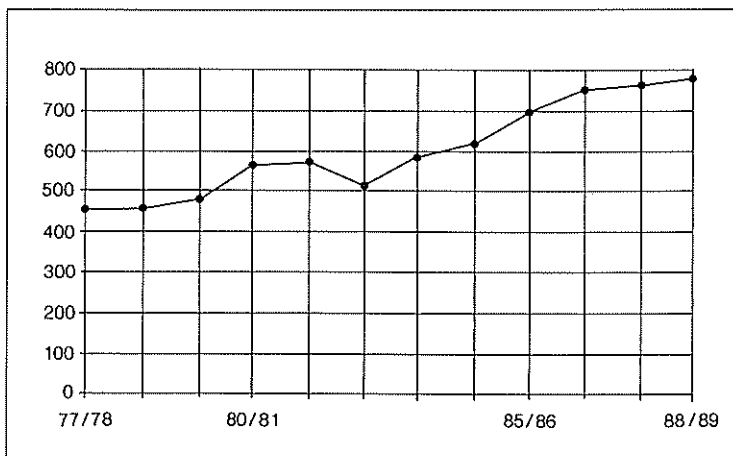
Mens de gode økonomiske vilkår for mælkeproduktionen både har medført en forøgelse og en effektivisering af denne, er den anden vigtige side af det færøske landbrug, fåreavlen, kun udviklet i ringe grad i nyere

tid. Antallet af moderfår svinger fortsat omkring de 70.000. Den regionale fordeling adskiller sig ikke nævneværdigt fra den, der fremgår af taxationen for over 100 år siden.

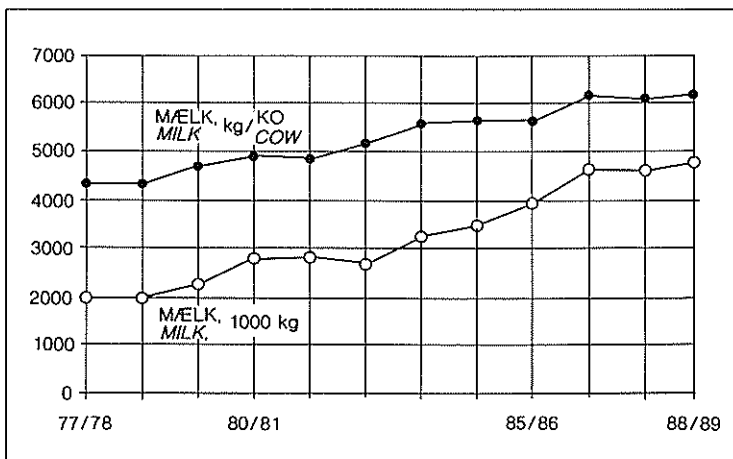
De gamle røgningsmetoder holdes stadig i hævd i visse bygder, og der foretages stadig *rakstur*. Mange steder eksisterer de enkelte flokke, *fygdir*, endnu; men de udnytter sjældent græsset så godt som i ældre tid, fordi de ikke holdes så højt oppe på fjeldet. Slagteudbyttet er dog nogenlunde det samme takket være opførelsen af fårehuse i udmarken, udstrakt anvendelse af fodring med hø og importeret kraftfoder i vintermånederne samt fremskridt inden for sygdomsbekæmpelsen. Røgningen af fårene er mange steder faldet bort. Samtidig er fårene i de senere år mere og mere over-

gået til privateje i forbindelse med udskiftning af udmarken, idet haugerne er blevet opdelt i mindre, privatejede haugeparter. Hermed har man løst nogle af de tidligere problemer med røgt af fårene. Det krævede ikke blot dygtige fårehyrder; men også at disse kunne og ville samarbejde. Det har også gjort det lettere at drive fårene sammen til klipning og slagtning; men samtidig har det givet ringere mulighed for en smidig udnyttelse af de forskellige græsningsarealer.

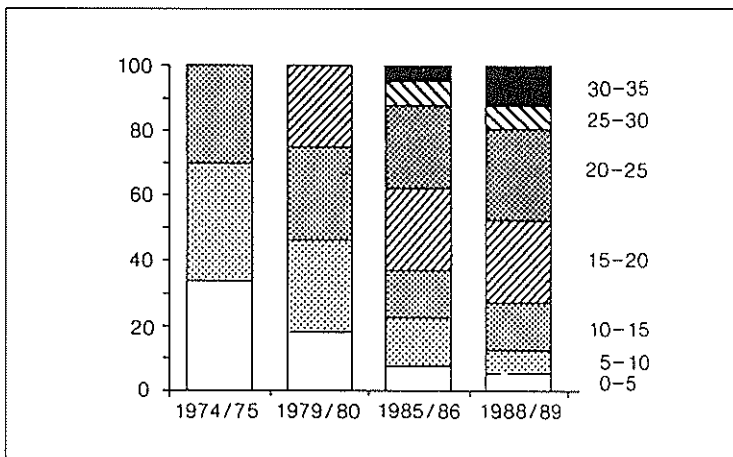
Mange steder holder fårene op med at vokse, når de efter en vinter på kraftfoder om foråret kommer ud i haugen. Derved får de vanskeligt ved at klare sig igennem den følgende vinter. Selv om slagteprocenten er steget noget indenfor de sidste 100 år, fra 50 til 70 %, er den stadig

Tabel 1. Antal årskøer tilknyttet Færøernes mælkeforsyning

Tabel 2. Udviklingen i mælkeydelsen og indhandlet mængde mælk på Færøerne 1977/78 til 1988/89.

Tabel 3. Mælkekvægsbesætninger fordelt på størrelse.

lav i forhold til andre områder, eksempelvis Island, hvor slagteprocenten er 160%.

Fåreavlen betragtes i vid udstrækning som en hobby; men der er næppe tvivl om, at produktionen vil kunne øges betydeligt, såfremt der sættes ind med en bedre pleje af vintergræsningsarealerne, en øget indsats i forædlingen og en modernisering af røgten. Der importeres store mængder fårekød fra New Zealand og Island; men i færøske øjne kan det kvalitetsmæssigt ikke måle sig med det færøske, som man er villig til at betale 3-4 gange så meget for. En modernisering af fåreavlen knytter sig imidlertid også til en bredere kulturel accept af en kommercialisering af denne sektor, og det er tvivlsomt, om en sådan vil kunne opnås for tiden. For skærpekødet og dets distribution er ikke blot blevet en betydelig del af den informelle færøske økonomi, men også et vigtigt moment i opretholdelsen af de kulturelle og sociale bånd i det færøske samfund.

Jesper Brandt
Lektor. RUC.

Ordforklaring:

- skærpekød: tørret fårekød
- hauger: udmark
- odelsjord: privat-/slægtsejet jord
- trøbrug: husmandsbrug
- trøer: mindre jordlodder
- rakstur: at drive får sammen
- fylgir: små flokke af får

Referencer:

- Rolf Guttesen: Topografisk Atlas, Færøerne. (under udgivelse).
- En regional analyse af bæreevnen udvikling i de færøske hauger. Frødsparparit No. 33 årgang 1985, s. 19-41 (1987).
- Geografisk Orientering 1983/1. Færøerne.